

лення в усіх галузях людської діяльності) і наукове (слугує засобом пізнання інтелектуальних і професійних можливостей людей) значення.

Показниками сформованої професійної готовності майбутнього менеджера-економіста є :

- 1) оптимальний вибір майбутнім фахівцем професійної стратегії;
- 2) самоуправління ситуаціями в професійній діяльності;
- 3) здатність до управління (впливу) опонентом професійного конфлікту в результаті рефлексивного самовизначення [7].

Висновки. Таким чином, можна сказати, що формування готовності майбутнього менеджера-економіста повинно здійснюватися шляхом формування всіх компонентів поняття “готовність” при домінуючій ролі того чи іншого компонента. Готовність до роботи повинна здійснюватися незалежно від виду діяльності, в умовах спеціально організованого навчання, що спрямоване на оволодіння теоретичними знаннями, практичними навичками, на розвиток функціональних процесів.

Тому наші подальші дослідження будуть спрямовані на визначення рівнів сформованості компонентів готовності майбутніх менеджерів-економістів до професійної діяльності.

Література

1. Григорчук Л.І. Формування готовності слухачів факультету довузівської підготовки до навчання у вищому технічному закладі освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.І. Григорчук. – Чернівці, 2000. – 227 с.
2. Демура І.М. Педагогіка і психологія освіти / І.М. Демура. – 2007. – № 3. – 80 с.
3. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 176 с.
4. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С.Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1982. – 189 с.
5. Кайбиянин А.А. Педагогическое образование и наука / А.А. Кайбиянин. – 2008. – № 7. – 37 с.
6. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
7. Слостенін В.А. Технология профессионально-личностного развития будущего учителя, его готовности к организации воспитательного процесса в образовательном учреждении / В.А. Слостенін. – М., 1994. – 175 с.
8. Рачкова З.М. Формування готовності студентів фізкультурного відділення до професійно-педагогічної діяльності / З.М. Рачкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.igpk.ru/rc/default.asp?P=060158>.
9. Утлик Е. Особенности личности менеджера / Е. Утлик // Вестник университета. – М. : ГУУ. – 2002. – № 1. – 37 с.

СТАРКОВА Н.О.

РОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВІЗ ЗДІБНОСТЕЙ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДОВІДКОВОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ

У сучасній методиці викладання іноземної мови особливий акцент робиться на вмінні студента працювати з іншомовною літературою, оскільки це вміння є базовим для практичної та наукової діяльності майбутнього спеціаліста. До того ж самостійна діяльність щодо підвищення рівня володіння іноземною мовою найчастіше пов'язана з довідковою літературою як джерелом професійної інформації. Одним із завдань методичної програми є оволодіння необхідними навичками та ознайомлення з видами довідкової літератури [4; 6].

Сьогодні, в умовах надзвичайно зручних та доступних комп'ютерних технологій, кількість довідкової літератури значно збільшилась, як і кількість способів доступу до неї.

Мета статті – розкрити розвиток довідкової літератури як невід’ємної складової вивчення іноземної мови студентом у ВНЗ; способи автономної роботи студента з довідковою літературою, види словників, які використовуються під час його аудиторної та самостійної позааудиторної роботи.

До цього питання у своїх статтях зверталися: І.В. Кочкарьова, В.П. Засипкін, А.Я. Багрова, І.Д. Людмирська, С.К. Фоломкина, З.І. Кличнікова, Н.Д. Гальськова, Е.Б. Яструбова та інші.

Довідкова література являє собою невід’ємну складову навчального процесу студента під час вивчення іноземної мови у ВНЗ, саме тому важливим етапом є вмiла організація цього процесу викладачем на заняттях, що дає лише певну частину інформації, а основний акцент робиться на *самостійному доопрацюванні* студентом довідкової літератури в позааудиторний час.

В освітній сфері тематична група “Автономність тих, хто навчається & Learner autonomy” пов’язана із самостійною діяльністю безпосередньо абітурієнтів [3; 5; 6].

Під час проведення дослідження встановлено, що в зарубіжній та вітчизняній теоріях тематична група “Автономність тих, хто навчається & Learner autonomy” представлена такими термінами зі сфери освіти:

- learner autonomy – автономність тих, хто навчається;
- individual work – самостійна робота;
- self-directed learning / self-instruction – індивідуальна робота;
- guided work – самонавчання;
- solo work – самоосвіта;
- self-assessment / self-evaluation – самоконтроль/ самооцінка;
- learner-centered approach – індивідуально орієнтований підхід [2].

У системі вітчизняної освіти відбувається переосмислення рівня свободи та самостійності студента збільшення відповідальності студента за хід та результати оволодіння знаннями. Незважаючи на це, співпраця між викладачем і студентом є дуже важливою: викладач повинен організувати навчальний процес, у якому студент повинен брати якомога активнішу участь. Необхідно навчити студента самостійно отримувати та опрацьовувати інформацію, тобто використовувати індивідуально орієнтований підхід (learner-centered approach). Розвиток цих навичок є особливо важливим під час роботи з довідковою літературою, адже потрібно опрацьовувати велику кількість джерел та відсортовувати її, залишаючи лише необхідну інформацію, виписуючи її зі словників різних видів, тезаурусів, граматичних, лексичних, країнознавчих та інших довідників [1].

Як зазначають студенти, часто вони не розуміють та не звертають уваги на скорочення в словниках. Як показало опитування серед студентів-першокурсників, майже половина студентів не звертають уваги на позначення, наприклад: “С” – злічуване, “U” – незлічуване. Багато студентів не розуміє скорочень, наведених у словниках. Більшість студентів-першокурсників удома користується маленькими словниками, що містять невелику кількість слів, а іноді й навіть кишеньковими словниками.

Розвиток основних навичок роботи з довідковою літературою повинен бути цілеспрямованим та безперервним, починаючи з перших занять на першому курсі ВНЗ. Слід зазначити, що викладачу доведеться навчити студентів користуватися довідковою літературою із самого початку. Як показує практика, знань, отрима-

них у школі, недостатньо для ВНЗ, адже матеріали містять велику кількість термінів та незнайомих слів. Тестування, які проводяться на початку навчального року серед першокурсників, свідчать, що більшість грубих граматичних та синтаксичних помилок спричинені невмінням користуватися словниками, невмінням вибрати з них потрібну інформацію. Зазвичай при перекладі завдань на першому курсі студенти зі словника вибирають перше значення слова, що призводить до того, що переклад є абсурдним, а розуміння перекладеного – недостатнім.

Можна зробити висновок, що викладачу доведеться спершу самому дізнатися про рівень вміння користуватися словниками студентів, про вже існуючі в них навички роботи зі словниками та зробити висновок, чого саме потрібно навчити їх. Після проведення опитування слід ознайомити студентів з видами словників. Випускники шкіл звикли мати справу лише з двомовними (українсько-англійським та англо-українським) тлумачними словниками. Викладачу слід зробити наголос на тому, що маленькі словники не підходять для роботи з іноземною літературою у ВНЗ, оскільки не містять достатньої кількості не лише самих слів, а і їхніх значень. Відомо, що одне слово може мати до 90 значень, включаючи словотвір та комбінацію словосполучень. Студентів слід ознайомити з корисною інформацією, котра міститься у словниках на початку чи у кінці. У спеціалізованих великих двомовних словниках зазвичай представлено більшість продуктивних афіксів сучасної англійської мови та описано їхні значення та функції. Саме це дає можливість зрозуміти й перекласти цілий ряд слів, які не увійшли до словника. Під час класифікації та опису префіксів та суфіксів сучасної англійської мови слід визначити разом зі студентами, по можливості, їхні значення та межі словотвірної активності, забарвлення та значення слів, які змінюються під час словотвору, адже залучення до активного обговорення значно більше мотивує студентів. Також можна запропонувати поділити студентів на групи, кожній з них дати різні афікси та прослідкувати зміну значень слів в різних частинах мови як з різними, так і з однаковими афіксами. З афіксами в англійській морфології відбуваються дивовижні метаморфози: вони можуть не лише використовуватись для словотвору, а й виконувати інші граматичні функції (наприклад, змінюючи час дії, як *-ed* у дієсловах, утворюючи множину іменників *-s, -en*) [8].

Для прикладу розглянувши детальніше суфікси, можна колективно дослідити їхні властивості. Багато суфіксів не лише змінюють значення, але й частину мови слова. Виразними у цьому є суфікси прикметників, які вказують на наявність якості чи на її відсутність. Наприклад, *-ful* (*beautiful*); *-y* (*sunny*); *-al* (*natural*); *-en* (*woolen*) вказують на наявність якості, а *-less* (*hopeless*) – на відсутність. Ряд суфіксів є характерним виключно для прикметників, а саме: *-ful, -less, -ish, -al, -ous, -able, -ive*.

Деякі суфікси в англійській граматиці характерні лише для іменників, а саме: *-tion, -ness, -ess, -hood, -ship, -(e)ry, -let, -ette, -ite, -ist, -ism, -ant, -ment*. Досить цікавим є суфікс *-ess*, котрий вказує нам на жіночий рід іменника: *goddess, lioness* – це є важливим для мови, де втрачена категорія роду.

Також слід давати завдання для складання (word family) “родового гнізда” для заданого слова. Наприклад, **legislature**: *legislatorial, legislator, legislative etc.*

Студенти можуть придумати чи вибрати із заданого тексту словосполучення з заданим словом; придумати фрази, котрі є поширеними та будуть легкими для запам’ятовування. Цей метод “асоціації” дає змогу покращити слухове сприйняття

та відкладення цієї інформації в пам'яті. Наприклад, **evidence**: evidence in the case, evidence on oath, to give/ offer/ introduce/ produce evidence, to plant evidence, to weigh evidence, to withhold evidence, evidence of guilt, expert evidence, false evidence etc.

Вивчення мови передбачає поповнення та збагачення словникового запасу, тому дуже зручним і доцільним є використання тезаурусів, які містять синоніми та антоніми слів. Слова, зазначені у списках, значно покращать мовне забарвлення студента та можливість оперувати більшим спектром значень одного й того самого слова. Для прикладу візьмемо слово **assist**, яке представлено іменником та дієсловом:

Main Entry: assist.

Part of Speech: noun.

Definition: help.

Synonyms: abetment, aid, assistance, backing, benefit, boost, collaboration, comfort, compensation, cooperation, facilitation, furtherance, hand, helping hand, lift, reinforcement, relief, service, support.

Antonyms: hindrance, hurt, stop, stoppage, thwarting.

Main Entry: assist.

Part of Speech: verb.

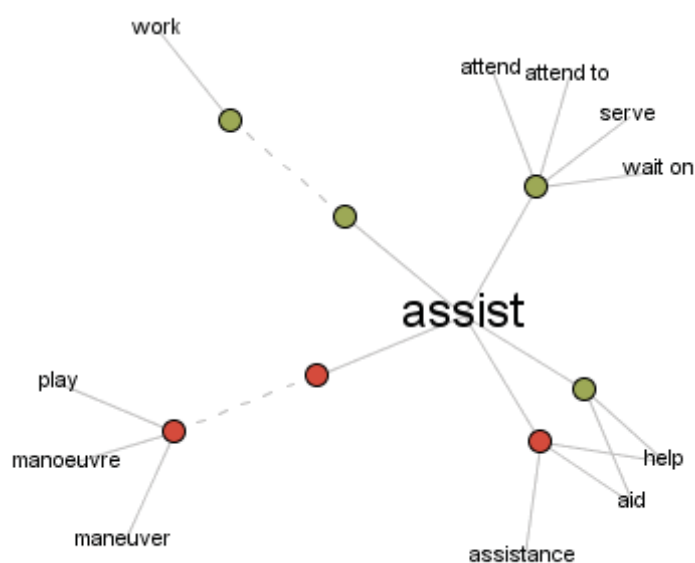
Definition: help.

Synonyms: abet, aid, back, bail out, benefit, boost, collaborate, cooperate, do for, expedite, facilitate, further, give a boost, give a leg up, give a lift, go down the line for, go for, go to bat for, go with, grease the wheels, hype*, lend a hand, make a pitch for, open doors, plug*, puff, push*, put on the map, reinforce, relieve, ride shotgun, root for, run interference for, serve, stand up for, stump, support, sustain, take care of, thump, work for, work with.

Antonyms: hinder, hurt, stop, thwart

●= informal/non-formal usage.

На комп'ютерних носіях такі словники досить часто представлені із зображеннями, що покращують візуальне сприйняття та запам'ятовування слів. Наприклад:

Також слід запропонувати студентам робити презентації нових словників, котрі з'являються в продажу. Крім того, можна дати їм можливість створити власний "словник студента", що містить не лише слова, а й труднощі, які виникли під час опрацювання певної теми чи тексту. Вони можуть розробити певні схеми-зображення, які полегшують запам'ятовування слів та термінів. Індивідуальні консультації викладач також може використовувати для корегування індивідуальної тактики навчання та вдосконалення кожного майбутнього спеціаліста, адже методи викладання варіюють залежно від особистих особливостей та здібностей кожного студента. Не викликає жодних сумнівів міра відповідальності викладача за знання студентів, однак про міру відповідальності студента за власні знання згадують значно рідше. Важливим є свідоме перетворення самого студента із "споживача знань" на співтворця навчального процесу разом із викладачем, який бере на себе частину відповідальності за кінцевий результат [4; 7]. Словники містять багато інформації, і єдине, що потрібно, – це зусилля студента для опрацювання інформації у позааудиторний час та добре налагоджена викладачем аудиторна робота. На заняттях викладач озброює студентів теорією в поєднанні з вправами та завданнями колективного та індивідуального характеру. Адже з перших днів навчання у ВНЗ студент повинен бути спрямований викладачем не лише на отримання знань, а й на способи їх отримання.

Висновки. Отже, на основі розмаїття словників та інформації, яку вони містять, слід констатувати, що вміння користуватися ними зробить внесок у словниковий запас студента як майбутнього спеціаліста. На сьогодні спостерігається світова тенденція до міжкультурної співпраці між країнами та обміну молодими спеціалістами, що, у свою чергу, вимагає від випускників досконалого володіння іноземною мовою та вмілого оперування словниковим запасом. Такі вміння відкривають перед студентом шлях до сучасного бізнес-світу, де знання іноземної мови є одним з невід'ємних критеріїв професіоналів найвищого рівня та можливістю власної самореалізації.

Література

1. Кочкарёва И.В. Обучение студентов навыкам работы со справочной литературой / И.В. Кочкарёва. – Пермь, 2005. – С. 93–98.
2. Левченко Е.В. Термины сферы образования тематической группы "Автономия учащихся & Learner autonomy" в контексте проблем профессиональной межкультурной коммуникации / Е.В. Левченко. – С. 125–139.
3. Багрова А.Я. Формирование коммуникативных учений в чтении / А.Я. Багрова // Коммуникативная ориентированность обучения иностранным языкам в неязыковом вузе : методические рекомендации для преподавателей. – М. : МГЛУ, 1998. – С. 36–44.
4. Гриценко Е.А. О формировании учебной компетенции / Е.А. Гриценко, Н.Г. Колчанова // Языки в современном мире : материалы V Международной конференции. – 2006. – Ч. 2. – С. 583–585.
5. *Autonomy and independence in language learning* / Edited by Phil Benson and Peter Voller. – London and New-York : Longman, 1997. – P. 116–125.
6. Dickinson L.g *Self-instruction in language learning*. – Cambridge University Press, 1987. – P. 88–89.
7. Ястребова Е.Б. Самостоятельность или автономность в обучении иностранным языкам: назад в будущее? / Е.Б. Ястребова // Языки в современном мире : материалы V Международной конференции. – 2006. – Ч. II. – С. 780–785.
8. Barnett M.A. "More than meets the eye. Foreign language reading: Theory and practice." (Language in Education series No. 73). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall Regents / Center for Applied Linguistics-ERIC Clearinghouse on Languages and Linguistics. – 1989. – P. 34–35.
9. Bernhardt E.B. (1986). Reading in the foreign language. In B. H. Wing (Ed.), "Listening, reading, and writing: Analysis and application." Middlebury, VT: Northeast Conference.
10. Barnett, Marva A. ERIC Clearinghouse on Languages and Linguistics Washington DC. // *Teaching Reading in a Foreign Language*. ERIC Digest, 1988. – P. 27–29.
11. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д. Гальскова. – М. : Аркти, 2000. – С. 55–57.
12. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык / Н.Ф. Коряковцева. – М. : Владос, 2002. – С. 100–102.